

The Importance of Media Literacy in Modern Society

Yoqubboyeva Dinara

Student, Speech Therapy Program Chirchik State Pedagogical University

Tel: +998 95 806 18 20 E-mail: yoqubboyevadinara@gmail.com

Scientific Supervisor: Mahkamov Doston Shokir o'g'li

E-mail: mahkamovbk@gmail.com Tel: +998 99 605 1301

Abstract

This article analyzes the importance of media literacy in modern society. It highlights that with the development of information technologies, the role of media in human life is increasing, along with the spread of unreliable information. The article explains the concept of media literacy, its role and significance in society, and its impact on the development of critical thinking.

Keywords: media literacy, information, critical thinking, fake news, social media, media, information security

.Zamonaviy jamiyatda mediasavodxonlikning ahamiyati

Yoqubboyeva Dinara.

CHDPU, Logopediya yo'nalishi

+998 95 806 18 20 yoqubboyevadinara@gmail.com

Ilmiy rahbar: Mahkamov Doston Shokir o'g'li

mahkamovbk@gmail.com 99 605 1301

Annotatsiya

Ushbu maqolada zamonaviy jamiyatda mediasavodxonlikning ahamiyati tahlil qilinadi. Axborot texnologiyalarining rivojlanishi natijasida inson hayotida media vositalarning o'rni ortib borayotgani, shu bilan birga noto'g'ri va yolg'on axborotlar ko'payayotgani ko'rsatib o'tiladi. Maqolada mediasavodxonlik tushunchasi, uning jamiyatdagi o'rni va ahamiyati yoritilib, tanqidiy fikrlashni rivojlantirishdagi roli ochib beriladi.

Аннотация

В данной статье анализируется значение медиаграмотности в современном обществе. Отмечается, что с развитием информационных технологий возрастает роль медиа в жизни человека, а также увеличивается количество недостоверной информации. В статье раскрывается понятие медиаграмотности, её роль и значение в обществе, а также её влияние на развитие критического мышления.

Kalit soʻzlar: mediasavodxonlik, axborot, tanqidiy fikrlash, feyk xabarlar, ijtimoiy tarmoqlar, media, axborot xavfsizligi

Ключевые слова: медиаграмотность, информация, критическое мышление, фейковые новости, социальные сети, медиа, информационная безопасность

Bugungi kunda axborot oqimi misli koʻrilmagan darajada tezlashdi. Internet, ijtimoiy tarmoqlar va turli media platformalar orqali har bir inson istalgan vaqtda turli xil maʼlumotlarga ega boʻlish imkoniyatiga ega. Biroq bu imkoniyatlar bilan bir qatorda, notoʻgʻri, yolgʻon yoki manipulyativ axborotlar ham keng tarqalmoqda. Shu sababli zamonaviy jamiyatda mediasavodxonlik, yaʼni axborotni toʻgʻri qabul qilish, tahlil qilish va baholash koʻnikmasi juda muhim ahamiyat kasb etadi. Mediasavodxonlik — bu shaxsning turli media manbalaridan kelayotgan axborotni tanqidiy fikrlash asosida qabul qilish, uning ishonchliligini tekshirish va toʻgʻri xulosa chiqarish qobiliyatidir. Ayniqsa, yoshlar orasida bu koʻnikma juda zarur, chunki ular internet va ijtimoiy tarmoqlardan eng faol foydalanuvchilardir. Zamonaviy jamiyatda feyk xabarlar, propaganda va axborot manipulyatsiyasi keng tarqalgan. Ayrim hollarda yolgʻon maʼlumotlar odamlar fikriga, qarorlariga va hatto jamiyatdagi ijtimoiy muhitga salbiy taʼsir koʻrsatadi. Mediasavodxonlik esa bunday holatlarning oldini olishga yordam beradi. Masalan, inson har qanday xabarni darhol qabul qilmasdan, uning manbasini

tekshiradi, boshqa manbalar bilan solishtiradi va faqat ishonchli ma'lumotlarga tayanadi. Bundan tashqari, mediasavodxonlik shaxsning tanqidiy fikrlashini rivojlantiradi. Tanqidiy fikrlash esa insonni mustaqil qaror qabul qilishga, turli qarashlarni solishtirishga va asossiz fikrlarga berilmaslikka o'rgatadi. Bu esa nafaqat shaxsiy rivojlanish, balki jamiyat taraqqiyoti uchun ham muhimdir. Mediasavodxonlik yana bir muhim jihati — axborot xavfsizligini ta'minlashdir. Internetda firibgarlik, shaxsiy ma'lumotlarni o'g'irlash kabi xavflar mavjud. Mediasavodli inson esa bunday tahdidlardan o'zini himoya qila oladi, shaxsiy ma'lumotlarini ehtiyot qiladi va xavfsiz foydalanish qoidalariga amal qiladi. Zamonaviy jamiyatda mediasavodxonlik har bir inson uchun zarur ko'nikmaga aylangan. U nafaqat to'g'ri axborot tanlash, balki ongli fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish va axborot xavfsizligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Shu sababli mediasavodxonlikni rivojlantirish ta'lim tizimining muhim yo'nalishlaridan biri bo'lishi lozim. Chunki mediasavodli jamiyat — bu ongli, fikrlaydigan va taraqqiyotga intiluvchi jamiyatdir. 1. Mediasavodxonlik tushunchasi va uning nazariy asoslari.

Zamonaviy jamiyatda axborot almashinuvi nihoyatda tezlashgan bo'lib, insonlar kundalik hayotida turli xil media manbalardan foydalanadi. Shu sababli "mediasavodxonlik" tushunchasi alohida ahamiyat kasb etadi. Mediasavodxonlik — bu shaxsning media orqali uzatilayotgan axborotni ongli ravishda qabul qilish, uni tahlil qilish, baholash va undan to'g'ri foydalanish qobiliyatidir. Mediasavodxonlik faqatgina axborotni o'qish yoki ko'rish bilan cheklanmaydi. U quyidagi muhim komponentlarni o'z ichiga oladi: axborotni tanlash va saralash; manbalarni tekshirish; axborotning ishonchliligini aniqlash; media xabarlarining maqsadini tushunish; mustaqil fikr bildirish. Bugungi kunda mediasavodxonlik insonning umumiy savodxonligi darajasining ajralmas qismi hisoblanadi. Chunki har qanday axborot ham haqiqatga mos

kelavermaydi. Ayrim hollarda ma'lumotlar noto'g'ri yoki maqsadli ravishda buzib berilishi mumkin.

Axborot makonining kengayishi va uning ta'siri. Axborot texnologiyalarining rivojlanishi natijasida global axborot makoni shakllandi. Internet, ijtimoiy tarmoqlar va mobil ilovalar orqali insonlar istalgan vaqtda, istalgan joydan ma'lumot olish imkoniga ega bo'ldi. Bu esa jamiyat hayotiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi bilan birga, ayrim muammolarni ham yuzaga keltirdi. Ijobiy jihatlari: tezkor axborot almashinuvi; bilim olish imkoniyatlarining kengayishi; masofaviy ta'lim va ish faoliyatining rivojlanishi. Salbiy jihatlari: yolg'on va tekshirilmagan axborotlarning tarqalishi; inson ongiga manipulyativ ta'sirlar; axborot ortiqchaligi (informatsion shovqin). Shu nuqtai nazardan, mediasavodxonlik insonni axborot oqimida yo'qolib qolmaslikka yordam beradi. U kerakli ma'lumotni ajratib olish va noto'g'ri xabarlardan himoyalanih imkonini beradi.

Feyk xabarlar va axborot manipulyatsiyasi. Bugungi kunda eng dolzarb muammolardan biri — bu feyk xabarlarining keng tarqalishidir. Feyk xabarlar — bu ataylab noto'g'ri yoki chalg'ituvchi ma'lumotlarni tarqatish orqali jamoatchilik fikriga ta'sir ko'rsatishga qaratilgan axborotlardir. Feyk xabarlarining asosiy belgilariga quyidagilar kiradi: ishonchsiz yoki noma'lum manbalar; hissiyotga ta'sir qiluvchi sarlavhalar; aniq dalillarning yo'qligi; tekshirib bo'lmaydigan ma'lumotlar. Axborot manipulyatsiyasi esa inson ongiga yashirin ta'sir o'tkazish usullaridan biridir. Bu jarayonda turli psixologik usullar qo'llaniladi, masalan: qo'rquv uyg'otish; noto'g'ri taqqoslash; bir tomonlama yoritish; stereotiplardan foydalanish. Mediasavodxon inson esa bunday axborotlarni darhol tanib oladi va ularga tanqidiy yondashadi. 4. Tanqidiy fikrlash va uning ahamiyati. Mediasavodxonlikning asosiy tarkibiy qismlaridan biri bu tanqidiy fikrlashdir. Tanqidiy fikrlash — bu har qanday axborotni shunchaki qabul qilmasdan, uni tahlil qilish, solishtirish va baholash qobiliyatidir. Tanqidiy fikrlash

quyidagi ko'nikmalarni o'z ichiga oladi:savol berish;dalillarni tekshirish;turli nuqtai nazarlarni solishtirish;mustaqil xulosa chiqarish.Masalan, ijtimoiy tarmoqlarda tarqalgan biror xabarni ko'rgan inson darhol unga ishonib qolmasdan, quyidagi savollarni beradi:bu ma'lumot qayerdan olingan?

Boshqa manbalarda ham tasdiqlanganmi?bu xabar kimga foydali?Bu kabi yondashuv insonni noto'g'ri qaror qabul qilishdan saqlaydi.5. Ijtimoiy tarmoqlarning roli va ta'siri. Ijtimoiy tarmoqlar zamonaviy jamiyatning ajralmas qismiga aylangan. Ular orqali insonlar nafaqat muloqot qiladi, balki yangiliklar

oladi, fikr almashadi va o'z qarashlarini bildiradi.Biroq ijtimoiy tarmoqlarning ta'siri ikki tomonlama:ijobiy: tezkor aloqa, o'zini ifoda etish imkoniyati;salbiy: noto'g'ri axborotlarning tez tarqalishi, qaramlik (addiksiya).Ayniqsa, algoritmlar insonlarga ko'proq ularning qiziqishlariga mos kontentni ko'rsatadi. Bu esa insonni "axborot pufagi"ga solib qo'yadi, ya'ni u faqat bir xil fikrlarni ko'ra boshlaydi.

Mediasavodxonlik esa bunday holatlarni anglash va turli manbalardan foydalanishga o'rgatadi.Axborot xavfsizligi va shaxsiy himoya. Internetdan foydalanishda axborot xavfsizligi muhim o'rin tutadi. Bugungi kunda kiberjinoyatlar, firibgarlik va shaxsiy ma'lumotlarni o'g'irlash holatlari ko'paymoqda.Mediasavodxon inson quyidagi qoidalarga amal qiladi:shaxsiy ma'lumotlarni oshkor qilmaslik;ishonchsiz havolalarga kirmaslik;kuchli parollardan foydalanish;rasmiy manbalarga tayanish.Bu ko'nikmalar insonni turli xavflardan himoya qiladi.7. Mediasavodxonlikni rivojlantirish yo'llari. Jamiyatda mediasavodxonlikni rivojlantirish muhim vazifalardan biridir. Buning uchun quyidagi choralar amalga oshirilishi lozim:

ta'lim tizimiga mediasavodxonlik fanini kiritish;trening va seminarlar tashkil etish;

ommaviy axborot vositalari orqali targ‘ibot olib borish; yoshlarni tanqidiy fikrlashga o‘rgatish. Shuningdek, ota-onalar va o‘qituvchilarning roli ham katta. Ular yosh avlodga to‘g‘ri axborot bilan ishlash ko‘nikmalarini o‘rgatishi kerak.

Mediasavodxonlik nafaqat shaxsiy, balki ijtimoiy ahamiyatga ham ega. Mediasavodli jamiyat: yolg‘on axborotlarga kamroq ishonadi; ongli qarorlar qabul qiladi; ijtimoiy barqarorlikni ta‘minlaydi. Bunday jamiyatda fuqarolar faol, bilimli va mas‘uliyatli bo‘ladi. Bu esa davlat va jamiyat rivojiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Zamonaviy jamiyatda mediasavodxonlik tushunchasi tobora muhim ahamiyat kasb etib bormoqda. Axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi natijasida inson hayoti bevosita media bilan chambarchas bog‘lanib qoldi. Har bir inson kundalik hayotida turli manbalardan — internet saytlar, ijtimoiy tarmoqlar, televideniye va boshqa axborot vositalaridan foydalanadi. Bunday sharoitda inson faqatgina axborotni qabul qiluvchi emas, balki uni tahlil qiluvchi va baholovchi subyektga aylanishi zarur. Aynan shu jihat mediasavodxonlikning mohiyatini tashkil etadi.

Mediasavodxonlik insonning axborotni ongli ravishda qabul qilishi, uning mazmunini tushunishi, manbasini tekshirishi va undan to‘g‘ri foydalanish ko‘nikmalarini o‘z ichiga oladi. Bu ko‘nikmalar zamonaviy axborot makonida yo‘qolib qolmaslik uchun zarur hisoblanadi. Chunki bugungi kunda har

bir foydalanuvchi turli xil, ba‘zan esa bir-biriga zid bo‘lgan ma‘lumotlarga duch keladi. Shunday vaziyatda qaysi axborotga ishonish, qaysi birini rad etish masalasi muhim ahamiyatga ega bo‘ladi. Axborot makonining kengayishi insonlar uchun katta imkoniyatlar yaratdi. Masalan, istalgan mavzuda bilim olish, yangiliklardan xabardor bo‘lish, masofadan turib ta‘lim olish imkoniyatlari paydo bo‘ldi. Biroq bu jarayon bilan birga axborotning ortiqchaligi, ya‘ni informatsion shovqin ham yuzaga keldi. Bu esa inson ongiga salbiy ta‘sir ko‘rsatishi, chalg‘itishi yoki noto‘g‘ri qarorlar qabul qilishiga olib kelishi mumkin. Shuning uchun mediasavodxonlik insonni ortiqcha va keraksiz

ma'lumotlardan himoya qiluvchi vosita sifatida namoyon bo'ladi. Bugungi kunda eng katta muammolardan biri bu — yolg'on axborotlar, ya'ni feyk xabarlarining keng tarqalishidir. Feyk xabarlar ko'pincha odamlarni chalg'itish, ularning fikrini o'zgartirish yoki ma'lum bir maqsadga erishish uchun tarqatiladi. Bunday xabarlar ko'pincha hissiyotlarga ta'sir qiluvchi sarlavhalar, tekshirilmagan faktlar va ishonchsiz manbalarga asoslanadi. Mediasavodxon inson esa bunday belgilarni tezda aniqlay oladi va xabarni

tanqidiy tahlil qiladi. U har qanday ma'lumotni bir necha manba orqali tekshiradi, uning ishonchliligiga ishonch hosil qilgandan keyingina xulosa chiqaradi.

Axborot manipulyatsiyasi ham zamonaviy media makonining muhim muammolaridan biridir.

Manipulyatsiya — bu inson ongiga yashirin ta'sir ko'rsatish orqali uni ma'lum bir fikrga yo'naltirish jarayonidir. Bu jarayonda turli psixologik usullar qo'llaniladi, masalan, qo'rquv uyg'otish, noto'g'ri taqqoslash yoki ma'lumotni bir tomonlama yoritish. Bunday holatlarda mediasavodxonlik insonni mustaqil fikrlashga undaydi va uni manipulyativ ta'sirlardan himoya qiladi. Tanqidiy fikrlash mediasavodxonlikning ajralmas qismi hisoblanadi. Tanqidiy fikrlash orqali inson har qanday axborotni tahlil qiladi, savollar beradi va mustaqil xulosa chiqaradi. Bu ko'nikma insonni nafaqat media sohasida, balki kundalik hayotda ham muvaffaqiyatli bo'lishiga yordam beradi. Chunki tanqidiy fikrlaydigan inson har qanday vaziyatda to'g'ri qaror qabul qilishga intiladi va boshqalarning ta'siriga

oson berilmaydi. Ijtimoiy tarmoqlar zamonaviy jamiyat hayotida alohida o'rin tutadi. Ular orqali insonlar tezkor muloqot qiladi, fikr almashadi va turli axborotlarni tarqatadi. Biroq ijtimoiy tarmoqlar orqali noto'g'ri ma'lumotlar ham juda tez tarqaladi. Ba'zan foydalanuvchilar xabarni tekshirmasdan turib uniboshqalarga ulashadi, bu esa yolg'on axborotlarning keng yoyilishiga sabab bo'ladi. Shu bois mediasavodxonlik ijtimoiy

tarmoqlardan foydalanishda ham muhim ahamiyatga ega. Axborot xavfsizligi masalasi ham mediasavodxonlik bilan bevosita bog'liqdir. Internetda firibgarlik, shaxsiy ma'lumotlarni o'g'irlash va boshqa kiberxavflar mavjud. Mediasavodli inson bunday xavflarni oldindan

sezadi va o'zini himoya qila oladi. U shaxsiy ma'lumotlarini himoya qiladi, ishonchsiz manbalarga kirmaydi va xavfsizlik qoidalariga amal qiladi.

Mediasavodxonlikni rivojlantirish jamiyatning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, yoshlar orasida bu ko'nikmani shakllantirish zarur. Ta'lim tizimida mediasavodxonlikka alohida e'tibor qaratish, maxsus darslar va treninglar o'tkazish bu borada samarali natija beradi. Shuningdek, ommaviy axborot vositalari orqali ham aholining mediasavodxonligini oshirish mumkin. Umuman olganda, mediasavodxonlik zamonaviy jamiyatda har bir inson uchun zarur ko'nikmaga aylangan. U insonni axborot oqimida to'g'ri yo'l topishga, mustaqil fikrlashga va ongli qaror qabul qilishga yordam beradi.

Mediasavodli jamiyat esa barqaror, ongli va rivojlangan jamiyat hisoblanadi. Shu sababli mediasavodxonlikni rivojlantirish bugungi kunning eng muhim vazifalaridan biri sifatida qaralishi lozim.

Xulosa

Zamonaviy jamiyatda mediasavodxonlik har bir inson uchun zarur va ajralmas ko'nikmaga aylangan. Axborot oqimining keskin ortib borishi sharoitida turli xil ma'lumotlarni to'g'ri qabul qilish, tahlil qilish va baholash insondan yuqori darajadagi ongli yondashuvni talab etadi. Ayniqsa, yolg'on va manipulyativ axborotlarning keng tarqalishi mediasavodxonlikning ahamiyatini yanada oshirmoqda. Mediasavodxonlik shaxsga nafaqat ishonchli va foydali axborotni ajratib olish, balki mustaqil fikrlash, tanqidiy yondashuvni rivojlantirish va to'g'ri qaror qabul

qilish imkonini beradi. Shu bilan birga, u insonni turli axborot tahdidlaridan, jumladan, feyk xabarlar va kiberxavflardan himoya qilishda muhim rol o‘ynaydi. Shuningdek, mediasavodxonlikning rivojlanishi jamiyat taraqqiyoti bilan bevosita bog‘liqdir. Mediasavodli jamiyatda fuqarolar ongli, faol va mas’uliyatli bo‘lib, ular axborotni tanlab iste’mol qiladi va uni tarqatishda ehtiyotkorlik bilan yondashadi. Bu esa jamiyatda axborot madaniyatining yuksalishiga va ijtimoiy barqarorlikning ta’minlanishiga xizmat qiladi

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Media Literacy — Potter W.J. Media Literacy. Sage Publications, 2018.
2. O‘zbekiston Respublikasi “Axborotlashtirish to‘g‘risida”gi Qonuni. Toshkent, 2022.
3. O‘zbekiston Respublikasi “Ommaviy axborot vositalari to‘g‘risida”gi Qonuni. Toshkent, 2021.
4. Qosimova F. Mediasavodxonlik va axborot madaniyati. Toshkent, 2020.